

Nr 199.

Av herrar **Boberg** och **Rosén** om *åvögabringande av utredning rörande legitimation för tandtekniker att utföra tandvårdsarbete.*

Under de senare åren har uppmärksamheten allt mera riktats mot den ringa möjlighet till tandvård, som står vårt lands befolkning till buds. Särskilt landsbygdens befolkning har varit och är i detta fallet synnerligen illa lottad. Men även för största delen av städernas befolkning har tandvården varit hart när oåtkomlig. Detta såväl vad beträffar skötsel av söndriga och med röta behäftade tänder som åtkomsten av löständer, såsom ersättning för de naturliga.

Till allra största delen har detta bedrövliga sakförhållande sin orsak däri, att de fåtaliga leg. tandläkarna som finnas — genom den monopoliserade ställning de intaga i samhället — för sitt arbete åsätta ett så högt pris, att det endast är i verkligt god ekonomisk ställning varande personer, som kunna anlita en tandläkare vid förefallande behov. För industriarbetare, mindre löntagare och största delen av lantbefolkningen är ett besök hos tandläkaren, även om det gäller ganska enkla saker, nära nog ekonomiskt omöjligt.

Vilken skada, som härvid åsamkas stora delar av vårt lands befolkning ur hälsosynpunkt, ligger i öppen dag. Då i sakkunniges i tandvårdsfrågan betänkande av år 1920 det anfördes, (sid. 253) att omkring 99 procent av landets vuxna befolkning lider av tandröta och sjuka tänder, står det för oss klart, att det är en nationalförlust att längre låta det fortgå som nu. Och de åtgärder, som hittills vidtagits mot detta missförhållande, äro i hög grad otillräckliga.

I de större städerna har beträffande skolbarnens tandvård en glädjande och bestående förbättring inträtt genom upprättande av skolbarnstandkliniker. Men för den vuxna befolkningen i vårt land återstår på detta område ännu ofantligt mycket att göra, innan tillfredsställande förhållande blir rådande. Alla de utökade möjligheter, man försökt bereda befolkningen att komma i åtnjutande av tandvård till överkomligt pris, stranda på det faktum, att man envisas att sammankoppla den *rent medicinska och kirurgiska* behandlingen av tändernas och käkarnas sjukdomar med det *rent hantverksmässiga*, d. v. s. tillverkning och insättning av löständer. Och så länge lagen ger de leg. tandläkarna monopolrätt, att endast *de* skola få vidtaga t. o. m. den enklaste rengöring av en medborgares tänder och att endast *de* skola ha rätt att försälja ett löstandsgarnityr, — även om vid ett sådant fall den leg. tandläkaren inte gör mer än skriver in patientens namn och tager mot den höga betalningen, medan hans biträde, tandteknikern, utför arbetet, — så länge kommer också vårt folk att bli i avsaknad av en behöblig tandvård till överkomligt pris.

På alla andra områden försöker man komma ifrån användandet av överkvalificerad arbetskraft, men inom tandvården kryper man bakom den »medicinska vetenskapen» för att åt ett mindre antal personer bevara en monopolställning över ett till största delen rent tekniskt hantverk. Och det är tandläkarna själva, som från att ha varit rena hantverkare, sakta men säkert arbetat sig fram till en ställning, där de under vetenskaplig skylt slagit under sig även det rent hantverksmässiga. Det är en sista rest av de gamla skräförrordningarna, som här fortlever och som det torde vara på tiden att få avskaffade.

Kort historik.

Tandläkaryrket, som specialitet betraktat, är icke gammalt i Sverige. På 1700-talet kallades de som handskades med tandvård för: bårdskårare, barberare, badare och senare fältskärer. De som på den tiden voro leg. tandläkare voro utslutande utlänningar, merendels fransmän. Legitimationen erhöles antingen hos Kungl. Maj:t eller hos Collegium Medicum. Någon prövning, vare sig praktisk eller teoretisk, förekom inte. Trots det fåtal tandläkare som fanns, var nog klientantalet ringa, ty flera leg. tandläkare voro även liktorsoperatörer och en var — fyrverkare.

Det äldsta kända tandläkarediplomet i vårt land är utfärdat i Stockholm den 21 mars 1707 och undertecknat av »Kongl. Collegio Medico» styrelse, fem personer, bland vilka återfinnes namnet Urban Hiärne.

Den sökande var en Franciscus Allar, och han begärde »att han vill practica uthi sin Kånst med Tänders om lagande på åthskilligt sätt såsom och fördrifva Lijktornar» och då han dessutom förklarar sig »intet annat hvarken vill eller kan göra», så fick han sin legitimation av Collegium.

Efter år 1815 var en prövning obligatorisk för de blivande tandläkarna, men ofta lämnades dispens härifrån. Vad som fordrades var »kunskapsprov och erforderliga insikter». Och det 1860 stiftade »Tandläkare-Sällskapet» angiver själv i sitt protokoll för den 30 oktober 1861, att en blivande tandläkare skall kunna »från början förfärdiga en mindre tandställning samt ett fullständigt tandgarnityr, av vilket övre delen borde vara av metall och den nedre av vulkaniserad kautschuk samt plombera en tand och förrätta någon annan tandoperation».

Den 18 juni 1861 utfärdade Kungl. Maj:t en förordning för tandläkaryrkets utövning och av denna framgår: att lärling, som var 18 år och vunnit någon övning och färdighet, kunde få undergå prövning för att bliva till medhjälpare antagen, såvida han begått Herrans Heliga Nattvard och hade god frejd. Sådan medhjälpare kunde sedan få prövas och examineras för att utöva yrket. Den som, utan att ha varit medhjälpare, *på annat sätt förvärvat erforderlig kunskap och färdighet*, ägde även rätt att anmäla sig till prövning.

Den kungl. förordningen innehåller även, att vad som i §§ 36, 37, 38, 39 och 40 av fabriks- och hantverksordningen blivit i avseende på mästare och

hos dem anställda gesäller och lärlingar stadgat, gäller i tillämpliga delar även till efterrättelse för tandläkare och deras anställda.

I fackskrifter, som avhandla denna tid, anmärkes också, att »vår konst uppfattades i allmänhet som ett finare hantverk».

Redan den 27 juni 1862 inlämnade till Sundhets Collegium en av Kungl. Collegium och Tandläkaresällskapet tillsatt kommitté förslag till ändring i Kungl. Maj:ts förordning av 1861. I detta förslag sträckte man sig inte längre än till avgångsbetyg från 5:e klass av elementarläroverk samt tre års elevtid och två års medhjälparetid för att få bli tandläkare.

Att man från de medicinska representanterna i kommitténs sida inte satte tandläkarna synnerligt högt, framgår av deras yttrande i kommittén, »att det vore förnärmande för Karolinska Institutets heder, att tandläkare där erhöle undervisning».

Den 30 december 1863 var man inom Tandläkaresällskapet färdig med ett nytt förslag till »Reglemente» för tandläkare, vilket inlämnades till Sundhets Collegium. Här begärdes nu för första gången genomgången fullständig kurs i högre elementarläroverk för att bli antagen som lärling hos en tandläkare.

Men Sundhets Collegium var av annan åsikt beträffande tandläkarnas högt ställda krav på sina lärlingar. Den 3 mars 1864 sade Collegium i sitt svar ifrån »att några ytterligare stadganden rörande vare sig undervisningen eller examina äro mindre behöfliga, — — — för övrigt torde bliva svårt att i *ett rent tekniskt yrke* stadga dylika närmare bestämmelser». Och så avstyrkte Collegium. Detsamma gjorde Kungl. Maj:t den 8 april 1864.

Den 25 oktober 1866 utfärdade Sundhets Collegium ett nytt cirkulär om tandläkareelever och examina och här föreskrives fortfarande antingen godkänd genomgång av 5 klasser vid högre elementarläroverk eller på annat sätt förvärvade jämförliga kunskaper som villkor för elever.

Den 28 oktober 1873 var Tandläkare-Sällskapet ånyo färdigt med en inlaga om nytt »Reglemente», där studentexamen framhölls som nödvändig för att bli antagen till lärling. Den 9 januari 1874 avslog Kungl. Maj:t framställningen. Samma öde rönkte upprepade framställningar i liknande syfte under närmast följande år. Men »trägen vinner» — den 8 december 1879 utfärdar kungl. medicinalstyrelsen ett cirkulär, där studentexamen göres obligatorisk för lärling hos tandläkare.

Om detta cirkulär skrev 1894 en tandläkare, »att det var ett för vår konst epokgörande aktstycke». Och att det också blev av *epokgörande ekonomisk betydelse för allmänheten*, det fick denna allmänhet snart erfara. Men annars var inte yrket erkänt som någon »konst», icke ens med studentexamens fordrande vid antagande till lärling, ty det var först år 1883 som man officiellt gick med på att kalla yrket »konst» i stället för hantverk.

Men nu gällde det att få kostnaden för dessa student-lärlingars utbildning lagd på staten och därmed började kampanjen för ett statens Tandläkareinstitut. Sälunda avläts år 1884 kungl. prop. till riksdagen om ett mindre anslag för ändamålet och statsutskottet tillstyrkte detta anslags uppförande på

extra stat, vilket även blev riksdagens beslut. Enhälligt var dock icke beslutet, när frih. Klinckovström m. fl. yrkade avslag och ansåg, att tandläkarnas verksamhet borde utveckla sig som en fri näring.

Vad som sedan den tiden passerat i föreliggande fråga, ligger så nära in på oss, att vi inte skola belasta denna historik därmed utan endast tillägga, att bestämmelsen om nattvardens begående, för att bliva antagen till tandläkarelärling, upphävdes 1894, efter motion av herr Ekman. (II kam. Prot. Nr 150, 1894.)

Vi ha velat lämna denna koncentrerade redogörelse över tandläkareyrkets uppkomst och utveckling för att visa, hur under några årtionden ett rent skrämmässigt *hantverk* upphöjts till en *vetenskap*, som i mer än en bemärkelse är vårt land och folk så dyrbar, att knappast en tredjedel av landets befolkning har ekonomisk möjlighet att anlita denna vetenskaps utövare.

Upprepade försök ha dock gjorts för att råda bot på det missförhållandet, som ligger i att endast en ringa del av landets befolkning kan komma i åtnjutande av tandvård. Bland annat har därvid krav framställts om, att *kunniga* och *väl kvalificerade* tandtekniker skulle — under vissa närmare angivna villkor och bestämmelser — få betjäna allmänheten med tandvård.

Samtidigt som bristen på tandläkare blivit större, allt efter som allmänhetens krav på tandvård stegrats, har striden mellan tandläkarna och tandteknikerna skärpts och blivit mera bitter. De senaste åren har därtill denna strid från tandläkarnas sida förts på ett så hänsynslöst sätt, att det kommit att stå klart för den tandvårdsbehövande allmänheten, att detta förtryck och denna förföljelse, som tandläkarna söka utöva, inte i längden kan få lov att upprätthållas under sken av att den moraliska rätten är på tandläkarnas sida. Mångfaldiga exempel skulle kunna anföras på, hur man med stöd av en föråldrad och antikverad lagparagraf rent av provocerar fram »lagbrott» hos medborgare, som endast utfört ett, enligt den hos allmänheten härskande rättsåskådningen, gagneligt arbete. Ett par typiska fall må anföras. En dam, som skulle resa bort tidigt på morgonen, kom kvällen förut upp till en hos en tandläkare arbetande tandtekniker och bad honom sätta fast en lösgången stifttand. Tandteknikern villfor hennes begäran — blev åtalad och dömd. Men domaren, som nog var åtskilligt besvärad av att döma i detta »brott», tog till det minsta straffet — 30 kronors böter. Den anmälade tandläkaren ansåg, att en tandtekniker »inte ens fick se en patient i munnen». Men ett mycket stort antal tandläkare har använt och i vissa fall fortfarande använder sina tandtekniker till arbete i *patienternas munnar*.

En tandtekniker hade åt en dam gjort ett löstandsgarnityr, varmed hon var så belåten, att hon i tid och otid berättade för sina bekanta, hur bra hon nu hade det ställt därmed. Det kom till tandläkareföreningens öron och — den belåtna damen måste vittna mot honom som gjort sin sak så bra. Hennes belåtenhet och beröm kostade tandteknikern 500 kronors böter.

Den 14 februari 1918 blevo två tandtekniker bötfällda för att de stoppat en bomullssudd i en värkande tand. Och 1923 blev en tandtekniker dömd

till 400 kronors böter för att han lagt en bit kautschuk i en ihålig tand.

Det kan vara nog med exempel och vi vilja endast tillägga, att de vägar, man stundom går för att »få fast» dessa tandtekniker, äro, om inte lagstridiga, så dock mindre tilltalande i vanligt folks ögon.

Det är även mycket anmärkningsvärt, att tandläkarens yrke, som på jämförelsevis kort tid stigit från hantverksståndpunkt till en så hög »vetenskaplig» nivå, skall vara så omgärdad av lagens stränga paragrafer, att den minsta sak, som göres vid en människas tänder, skall bestraffas med ruinerande bötesbelopp. Borde inte t. ex. juristernas yrke vara lika fredat från intrång från icke examinerade personer? *Deras* vetenskap torde väl ändå vara minst lika viktig och dyrbar som någonsin tandläkarnas! Men hur är det ställt inom detta yrke? Jo, första bästa skrivkunniga person sätter upp en »juridisk» byrå och här tillhandagår han allmänheten med allt det, som kan anses vara juristernas rättmätiga verksamhet.

Och en eventuell anmärkning, att en sådan kvasijurist inte får vara domare, inverkar inte, då ingen har ifrågasatt, att tandteknikerna skulle få utföra arbete, där *medicinsk* kunskap är erforderlig.

Eller ett ännu närmare liggande område — ögonläkarens och optikerns. Det hör till ögonläkarekonstens uppgift att utprova och ordinera passande glasögon åt folk med sjuka eller svaga ögon. Men huru många glasögon får ögonläkaren utskriva åt dessa patienter? Nio tiondedelar av alla glasögon utprovas direkt hos den, som försäljer glasögonen, och ögonläkaren får ägna sig åt vård och bot av sjukdomar i ögonen. Nu finnes det skickliga och samvetsgranna optiker (liksom det finnes skickliga och samvetsgranna tandtekniker) som utprova glasögon, utan att patientens ögon ta skada av deras begagnande, men man kan inte underlåta att göra den reflexionen, att ett par felaktiga och olämpliga glasögon *kan* orsaka bäraren minskad synförmåga och sjukdom i ögonen, som kanske sedan måste behandlas av ögonspecialisten, men det återstår för tandläkarna att bevisa, om *någon* eller huru många patienter leg. tandläkare måst behandla, sedan patienten hos en kunnig och samvetsgrann tandtekniker (några andra är det inte här fråga om) erhållit *löständer*. Ty det är på *denna punkt* tandläkarna brista i sin bevisföring, när de anställa klappjakt på tandteknikerna för deras arbete.

Om en tandtekniker dömes till ett hårt straff för att han åsamkat lidande och men för en patient, då skulle ingen känna sin rättskänsla kränkt och tandläkarna skulle vara i sin goda rätt och ha allmänhetens sympatier, när de beivrade sådana fall. Men så är inte förhållandet, utan en tandtekniker åtalas och dömes, så fort man kan få vittne på att han utfört det enklaste arbete med primär tandvård. Och vi hålla bestämt före, att en patient själv lättare och säkrare kan avgöra, om ett löstandsgarnityr passar honom och är brukbart, än om han skall avgöra, huruvida ett par hos optikern utprovade glasögon i framtiden kan åsamka honom sjukdom och lidande i ögonen. Men ännu har man inte hört talas om, att ögonläkaren vill ha

varje optiker, som utprovar ett par glasögon, ådömd omkring 500 kronors böter per gång.

Varje gång frågan om billigare tandvård genom ordnade förhållanden för tandteknikerna dragits inför allmänheten, antingen genom motion i riksdagen eller genom inlagor till myndigheter och tidningar, har någon åtgärd i berörda riktning icke kunnat komma till stånd, på grund av det motstånd, som förelegat från kungl. medicinalstyrelsen och tandläkareföreningarna. Inga verkliga vådor för allmänhetens välbefinnande, liv eller hälsa ha kunnat påvisas genom tandteknikernas arbete inom tandvården. Idel uppkonstruerade faror ha framställts, om icke examinerade tandläkare skulle få sköta om fattigt folks bristfälliga tänder. Och det obligatoriska avstyrkandet av varje, om än *så liten*, reform på området har utmynnat i de för den på auktoriteter troende så bestickande orden: »Endast verkligt god tandvård bör komma svenska folket tillgodo.» Och verkligt god tandvård kan icke, enligt tandläkarnas mening, lämnas utan av de på tandläkareinstitutet utexaminerade läkarna. Vilket dock skulle bevisas.

Mot ett dylikt, i verkliga livet ohållbart påstående har allmänheten uppställt ett annat, som i logisk skärpa icke lämnar något övrigt att önska, och det är: *När denna »fullgoda» tandvård är absolut oåtkomlig för de mindre bemedlade klasserna, är det då icke bättre för dessa ekonomiskt svaga medborgare, att de få någon »mindre god tandvård», än att de få ingen tandvård alls?*

Och vidare. Allmänheten resonerar som så: det är väl inte fråga om *hur*, när och *var* en tandvårdare förskaffat sig sina kunskaper och yrkesskicklighet, utan frågan är väl: *vad kan han uträtta på tandvårdens område?* Och de tandtekniker, det här är fråga om, *hava aldrig nekat att underkasta sig en objektiv och oväldig examinering av sitt vetande på tandvårdens område.* Men mera därom sedan.

Vidare har man från de avstyrkande myndigheter och korporationer, som tycka »att allt är bra som det är», anført, att den ringa tillgång till »fullgod» tandvård, som för närvarande föreligger för den stora allmänheten, är av rent tillfällig natur, den har utsikt att bli avhulpen dels genom mottagandet av ett ökat antal elever å tandläkareinstitutet, och dels genom utökande av de kliniker, som i ett par städer inrättats för mindre bemedlade.

Båda dessa argument äro enligt vår mening ohållbara inför en närmare granskning och detta av följande skäl:

Genom tandvården i skolorna, vilken enligt sakkunniges utlåtande år 1917 skulle, om den fullständigt genomfördes, kräva 500 tandläkare, kommer den nu uppväxande generationen att lära sig nyttan av en rationell tandvård. Sedan skolan lämnats, ha de den maningen inpräntad: *Vårda dina tänder väl!* Det härav stegrade behovet av tandvård kommer att fullständigt utjämna den ökade tillgång på tandläkare, som man beräknar skall äga rum inom de närmaste åren. Men även om det blir stark ökning i antalet utexaminerade tandläkare, (vilka enligt sakkunniga av år 1920, med 60 elever

om året, skulle utgöra 1,389 år 1950) kommer denna ökning näppeligen de mindre bemedlade klasserna tillgodo, därför att dessas ekonomi inte tillåter användande av denna dyra tandvård. Och enligt uppgift i tandläkareföreningens tidskrift, att många nyexaminerade tandläkare starta med en skuld av 45- å 55,000 kronor — var bosätta sig då dessa nytillkomna tandläkare, för att få en praktik, som gör det möjligt att amortera och förränta dessa stora skulder? Jo, i huvudstaden och i landets större städer. I Stockholm äro för närvarande omkring 200 av vårt lands cirka 700 tandläkare bosatta. Och då en tandläkare i huvudstaden lär ha förklarat, att han ej kunde hinna med mer än *var tionde patient*, torde den burgna publiken på dessa platser vara så stor, att den mer än väl räcker till för de nyexaminerade tandläkarna under en del år framåt. För landsbygdens del torde föga ökad tandvård vara att förvänta från dessa nyexaminerade tandläkare. I varje fall är det både behov av och arbete i rikligt mått även för de tandtekniker, som kunna ifrågakomma.

Beträffande de nyupprättade klinikerna för de mindre bemedlade i några större städer, så ha de ett verkligt behov att fylla. Man kan dock icke värja sig för den känslan, att de tillkommit närmast i syfte att vara en konkurrens-motvikt till tandteknikerna. Men skulle så vara förhållandet, vilket vi hålla för troligt, är fara värt, att dessa kliniker försvinna samtidigt med omöjliggörande av tandteknikernas arbete med tandvård. Och ute på landsbygden, där av ekonomiska skäl aldrig några kliniker för mindre bemedlade komma att upprättas, där utföra många tandtekniker ett samhällsgagnande arbete, vilket borde lönas på annat sätt än som nu sker — med åtal.

Av det anförda torde framgå, att den bittra strid, som tandläkareföreningarna föra mot tandteknikerna, är ytterst en prestige- och ekonomisk fråga. Och den som finge betala fiolerna, om tandläkareföreningarna finge bort alla som lämna billig tandvård, det bleve den svenska allmänheten. Ett exempel, som kastar ett bjärt ljus över frågans ekonomiska betydelse för den stora allmänheten, är vad som inträffade, när hösten år 1923 ett par leg. tandläkare startade en klinik i Stockholm för billig tandvård åt medelklassen. De båda tandläkarna beskylldes för »illojal» konkurrens, därför att de ville sköta om medelklassens tänder för ett pris, som deras patienter *kunde betala*. Och då de båda leg. tandläkarna inte gärna kunde åtalas och dömas till böter var eller varannan månad, som man gärna vill göra med tandteknikerna, så *tvingades de att utgå ur tandläkareföreningen*.

Dessa tandläkare, som sköta denna klinik, kunna inte beskyllas för mindervärdig tandvård, *men de hålla lägre pris för sitt arbete än kollegerna i allmänhet*. Och det är där skon klämmer! *Är det månne ännu någon som tror på de leg. tandläkarnas stora angreppspunkt mot tandteknikerna — att de böra bort, därför att de ge allmänheten en mindervärdig och skadlig tandvård?* Tandläkareföreningens angrepp på sina egna medlemmar för prissänkningen å tandvård blottar fullständigt den bluff man tillåtit sig med allmänheten, då man velat göra gällande, att åtalsraseriet mot tand-

teknikerna bottnade i månhet om en fullgod tandvård även för de mindre bemedlade.

Det är striden om begränsningen av de ömsesidiga rättigheterna mellan leg. tandläkare och kvalificerade tandtekniker, som är den brännande punkten i denna tandvårdsfråga och som måste bringas till sin lösning. Skulden till denna strid ligger huvudsakligast hos tandläkarekonstens egenart. Professor dr. Telschow (Berlin) säger, att tandläkarekonsten består av *nio tiondelar* teknik och *en tiondel* vetenskap. Till följd av denna övervikt av de praktiska färdigheterna är det lätt att förstå, att även icke fullständigt teoretiskt utbildade personer, tandteknikerna, kunna utveckla en välsignerik verksamhet och arbeta till fullständig belåtenhet. Men därvid är det klart, att det måste komma till stridigheter mellan de båda lägren.

Tandläkarna mena, att endast de på grund av sin vetenskap äro berättigade att utöva tandläkarekonsten. De mera praktiskt utbildade teknikerna däremot stöda sig på det synliga resultatet av deras arbete hos publiken och uppställa å sin sida det påståendet, att det är lättare för dem att förvärva sig denna enda tiondel av vetenskap, än vad det är för tandläkarna att tillägna sig de nio tiondelarna praktiska kunskaper. Allt efter det inflytande, som tandläkare eller tandtekniker haft, inrättade man i vissa länder egna läroanstalter för tandteknikerna, eller erbjödös de genom tillträde till de medicinska läroanstalterna att förskaffa sig denna tiondel av vetenskap. På detta sätt bildades dentisterna och tandteknikerna i flera stater. I de stater, där läkarna hade den utslagsgivande rösten, beslöt man sig för att låta tandtekniken och tandläkarekonsten uppgå i den allmänna medicinen på så sätt, att för framtiden endast de medicine läkarna skulle vara berättigade att utöva tandläkarekonsten (jämte tandtekniken). Man gav då de på utdödsstat satta tandteknikerna fri rättighet att utöva sitt yrke under övergångsstadiet.

Om man å ena sidan betänker, att tandteknikern ej behöver underkasta sig så dyrbara studiekurser som t. ex. en tandläkare och att å andra sidan tandläkarna, som ej själva framställa tandersättningsarbetena, blott fungera som mellanhänder, vilket naturligtvis åtskilligt förhöjer priset på dessa arbeten, så är utan vidare klart, att tandteknikerna äro i stånd att betjäna allmänheten billigare med minst likvärdiga praktiska färdigheter — då ju tandläkarekonsten består — i de delar varom här är fråga — av nio tiondelar praktisk färdighet. Detta är en tillräcklig orsak för tandläkarna att motsätta sig konkurrens från tandteknikerna, något som dock ej kan sägas vara i allmänhetens intresse. Men allmänhetens bästa borde väl först komma i betraktande. Och man måste med rätta fråga sig, om ej befolkningens intressen mest skadas genom den monopolisering, som tandläkarna vilja ävågabringa för sig i denna sak.

Men det är inte endast allmänheten och tandteknikerna, som anse att det icke bör få fortgå som hittills. Även framstående läkare och tandläkare anse, att en ändring bör komma till stånd i de orimligt höga kraven på dem, som skola sköta vårt folks primära tandvård.

Professor *I. Jundell* har i Allm. Sv. Läkartidningen för februari 1919 skisserat upp ett förslag till tandvård, som skulle kunna bringa ner priserna till en rimlig nivå. Och i den motivering, som han lämnar för sitt förslag, ägnar han en dräpande kritik åt talet om nödvändigheten av så *orimligt höga kvalifikationer* för dem, som skola ägna sig åt tandvård i icke komplicerade fall. Professor Jundell skriver bland annat: »— — — Att vår folk-tandvård befinner sig i det mest bedrövliga skick, är ett så allmänt känt och erkänt förhållande, att några särskilda bevis för att stödja detta påstående icke behöva framläggas. Tillståndet på ifrågavarande område är fullständigt ovärdigt ett folk, som i övrigt är så väl medvetet om vikten av god folkhälsa och kroppslig kultur. För närvarande är den stora massan av folket praktiskt taget i saknad av tandvård, och det är hög tid att till diskussion upptaga frågan om vad som kan göras för att härutinnan råda bot. — — Även med ett ökat antal tandläkare skulle tandvården huvudsakligen bli förbehållen de bättre situerade klasserna, ity att endast en bråkdel av vårt folk är i den ekonomiska situation, att den kan bekosta sig fullständig tandvård och ity att den föreslagna skoltandvården och militära tandvården endast representera en bråkdel av all behövlig kostnadsfri och billig tandvård. Om icke endast en bråkdel av vårt folks tandvårdsbehov, utan hela detta behov skall tillgodoses, ja, då skulle man med de arbetsförhållanden, som nu råda inom tandläkarekonsten och som skulle komma att råda trots en ökning av antalet tandläkare, komma till så väldiga utgifter, att det allmänna icke kan tänkas vara villigt att bestrida dem. Om de ekonomiska villkoren på tandvårdsområdet hålla sig något så när oförändrade, skulle tandvård i behövlig omfattning för vårt folk draga svindlande summor.

Grundorsakerna till det antydda förhållandet eller missförhållandet är, att tandläkarekåren genom omständigheternas makt och speciellt till följd av disproportionen mellan antalet tandläkare och behovet av tandvård, placerats eller rent av *måst* placera sig på en så hög ekonomisk nivå, att kåren icke presterar sitt arbete mot en ersättning, som för huvudmassan av de utförda prestationerna skulle kunna anses skäligt. Detta framgår särskilt, om man jämför tandläkarekåren med vissa andra kårer, vilka med avseende på bildning och ekonomiska uppoffringar för utbildning i sitt yrke närmast kunna jämföras med tandläkarna, exempelvis lärare, apotekare, huvudmassan av alla ämbetsmän. Vilket idogt och mödosamt arbete presteras icke av medlemmarna i dessa kårer mot en ännu efter decenniernas arbete mycket mer blygsam ersättning än en nyexaminerad tandläkare skulle anse med sin värdighet för-enad. — — — En tandläkare har nu en gång för alla den pretentionen att åtminstone mycket snart kunna räkna på en inkomst lika med ett statsråd eller den erkända medicinska specialistens, och hans levnadsstandard är i regel från början inställd efter de antydda fordringarna. Varför skulle han också onödigtvis finna sig i en så blygsam hushållning som en provinsialläkares, en elementarlärares eller en ämbetsmans i medelställning? — — —

Jag har gjort mig den frågan, om icke den högkvalificerade och dyrbara,

av tandläkare utövade vården till vissa delar kan ersättas med vård av mindre kvalificerade krafter. Den fråga jag framlägger till diskussion är med andra ord, om icke vårt folks tandvård kan tillgodoses på ett fullt tillfredsställande sätt, om tandläkare endast delvis tagas i anspråk för folktandvården. Det synes mig, att man i tandvården liksom på andra områden kan och bör följa regeln att i minsta möjliga utsträckning använda sig av arbetskrafter, som äro och måste vara särskilt dyra.

Det ojämförligt mesta av tandläkarnas arbete utgöres av synnerligen enkla, mekanisk-tekniska uppgifter. Dit höra tändernas rengöring, tandutdragning och de allra flesta plomberingar, sålunda de behandlingar, som torde utgöra kanske 90 till 95 procent av all tandvård och som spela den ojämförligt största rollen i den allmänna och profylaktiska folktandvården. Men utövandet av dessa mer profylaktiska delar av tandvården kan anförtros åt krafter, som icke alls fått den högkvalificerade utbildning, som tandläkarna få. För att utföra denna mer enkla tandvård är studentexamen säkerligen obehövlig. Alldeles onödiga äro härför också de kunskaper i anatomi, fysiologi, kemi, patologi, kirurgi och proteslära, som bibringas tandläkarna. För utförandet av de nämnda uppgifterna är en 1-årig teknisk-praktisk kurs, direkt avsedd för utbildning för de antydda uppgifterna, mer än tillräcklig.

— — — Det gäller därför här att framlägga skäl och synpunkter, som kunna bedömas även av icke tandläkare. I det hänseendet torde väl flertalet människor säga sig, att rengöring av tänder, tandutdragning och fyllning av ihåliga tänder äro konster, som på en tid av ett år böra kunna inläras av flertalet normala, i någon mån händiga människor. Vidare böra vi lägga märke till, att minst lika svåra grenar av den medicinska diagnosen och behandlingen, som eljest utövas av läkare med 8 å 10-årig utbildning, för länge sedan överlämnats åt kårer med mycket kortare utbildning. Så t. ex. utövas så gott som all förlossningsvård i vårt land av barnmorskor, vilkas hela utbildning endast varat ett år och vilkas kår rekryteras av personer, vilka i allmänhet endast genomgått folkskolekurs. Sjukgymnastiken, som innehåller uppgifter av ofta mycket komplicerad natur, bedrivs av sjukgymnaster, som legitimeras efter 2—3-årig utbildning, och hela vården av invärtes och utvärtes sjuka, vilken vård ofta innebär viktiga, ofta rätt så invecklade terapeutiska ingrepp, är lagd i händerna på den kvinnliga sjukvårdspersonalen, som i regel ej genomgått mer än 1—2 års utbildningskurs och som har en allmänbildning i regel ej över, men ofta under den, som erhålles i 8-klassigt flickläroverk. Visserligen böra inom tandvården de enklare uppgifterna avgränsas från de mer komplicerade uppgifterna och dessa senare förbehållas uteslutande åt tandläkarna, och visserligen erbjuder en sådan avgränsning ofta svårigheter, men ingen skall kunna påstå, att avgränsningen mellan lätta och mer komplicerade uppgifter i tandvården erbjuder större svårigheter än en motsvarande avgränsning inom förlossningskonsten, sjukgymnastiken och sjukvården, där de mer komplicerade uppgifterna också måste förbehållas läkarna. Viktiga och delvis rätt invecklade delar av läkarnas

konst äro således lagda i händerna på kårer, som äro mycket lägre kvalificerade än läkarekåren, och dessa olika medicinska kårer synas samarbeta på ett fullt tillfredsställande sätt. — — — En liknande uppdelning synes mig nu utan svårighet böra kunna ske inom tandläkarekonsten. Även här böra de enklare uppgifterna, vilka utgöra huvudmassan i tandvården och vilka komma att dominera i kvantitativt hänseende ju mera den eftersträfvade profylaxen inom tandvården får göra sig gällande, kunna överlämnas åt lägre kvalificerade krafter. Detta kan egentligen ske med så mycket mindre risk inom tandvården, som faran av en felaktig diagnos eller en felaktig behandling i värsta fall åtminstone sällan sträcker sig längre än till förlusten av en tand, under det att faran av feltag i de andra lägre kvalificerade kårernas praktik kan vara vida allvarigare. — — —»

Det torde vara skäl i att noga observera denne erfarne läkares och vetenskapsmans ord i en fråga, där annars alla förslag från lekmän avvisats med glåpord och hån. I stort sett har professor Jundell samma synpunkt på frågan som tidigare framförts i riksdagen och som framhållits i skrivelser till myndigheterna. Men huruvida det stora behov av tandvård, som förefinnes hos vår talrika befolkning på landsbygden, skulle bliva avhjälpt med professor Jundells förslag, är för oss en gåta. Han föreslår nämligen, att dessa billigare tandvårdare endast skulle vara *tekniska biträden* hos legitimerad tandläkare. Och därmed har man kommit tillbaka till utgångspunkten: *tandvården är fortfarande förbehållen de ekonomiskt välsituerade klasserna*. Men med den starka och övertygande argumentering, som professor Jundell lämnat, bör det inte vara svårt för de lagstiftande myndigheterna att avgöra, huruvida icke denna fråga skall kunna ordnas på ett sätt, som gör det möjligt att tandvård kan beredas åt hela vårt folk.

Den framstående tandläkaren *Axel Lundström* i Stockholm delar visserligen inte i allt professor Jundells förslag, utan ägnar det i vissa delar en sträng kritik. Men han anser dock, att en stor del av tandläkarens arbete kan utföras »— — — av operatörer med betydligt lägre allmänbildning, begränsad facklig kompetens och ett minimum av medicinskt vetande — — —.» Dessa operatörer skulle ha rättighet till självständig praktik i tandfyllnadskonsten. För sin ståndpunkt anför herr Lundström bland annat följande i sin motivering: »— — — Om den enskilda tandläkaren finner idealet vara att kunna i största möjliga utsträckning hjälpa sina patienter för alla tandkrämpor, så är därför icke sagt, att samhället finner med sin fördel förenligt, att all operativ tandvård skall utövas av fina herrar med god allmänbildning och utbildning i alla den moderna tandläkarekonstens finesser. Samhället kan anse sig vara väl betjänt med, att de tusenden, som skola sysselsättas med ett begränsat slag av arbete, icke påkostas mer än nödvändigt, och kan finna det ekonomiskt fördelaktigt, *med avseende på tandvården*, att de mycket stora summor, som genom denna begränsning i utbildningen insparats, komma att användas att belöna och stimulera dem, som genom sina

forskningar uppvisa bättre metoder än våra nuvarande att bekämpa tandkaries verkningar och ge oss en sannare uppfattning om tandkaries betydelse. — — —».

Herr Lundström anser emellertid, att tandläkarekåren »— — — bör med alla till buds stående medel hävda, att yrket baserar sig på vetenskap och att kåren in toto icke får bestå av *uteslutande* yrkesmässigt arbetande operatörer.» (Ordet »uteslutande» är kursiverat av motionärerna.)

Av det anförda torde vara tillfullo bevisat, att även läkare och fackmän äro på det klara med att en ändring i föreliggande fråga är av behovet påkallad. Det är endast om *vad* som skall göras och *hur* det skall göras, som meningarna gå isär.

Vi hålla emellertid före, att en utredning bör komma till stånd, som kan klarlägga huruvida och under vilka former kvalificerade och ansvarsfulla tandtekniker, efter genomgången provnings- och kompletteringskurs, skulle få rättighet att som leg. tandtekniker utföra viss närmare angiven tandvård. Dessa tandtekniker böra, sedan alla villkor uppfyllts, erhålla sin legitimation av medicinalstyrelsen, som även återkallar densamma, om anledning därtill föreligger.

Härigenom kan det skapas ordning och reda samtidigt som trygghet vinnes för att endast verkligt kvalificerade tandtekniker erhålla legitimation.

Denna fråga om billigare tandvård, som nu är så aktuell i vårt land, har tidigare varit lika aktuell i flera av Europas länder. Men i dessa länder har man, med eller mot tandläkarnas vilja, sökt lösa frågan på ett tillfredsställande sätt.

Så är förhållandet i Österrike, England, Tjeckoslovakiet och Tyskland. I det senare landet måste till sist regeringen ingripa och föra tillsammans leg. tandläkare och tandtekniker för att få ett slut på en bitterhet dem emellan och en förföljelse av liknande slag som nu förefinnes här i landet. Och det gick här som så ofta annars, när tvister uppstå. När väl parterna med biträde från lekmannahåll kommo tillsammans, gick det rätt så fort att komma till ett resultat, som sedan kunde lagfästas av myndigheterna.

Varför ej här i Sverige, där behovet av tandvård är långt större än i dessa länder, liknande åtgärder skulle kunna vidtagas, är svårt att förstå. Skulle en tandvård, som duger åt befolkningen i Tyskland, England och Österrike, icke kunna duga åt Sveriges folk? Äro tandteknikerna i Sverige mera okunniga än kollegerna i utlandet? Vi hålla det icke för troligt, då det knappast torde finnas någon av de tandtekniker, som det här är fråga om, som inte under många år biträtt tandläkare med de flesta förekommande göromål inom tandvårdens område.

Denna för allmänheten så viktiga fråga avgöres icke genom att den ena parten utslungar gläpord mot den andra, såsom »lagtrotsare» och »kvaacksalvare». Och den avgöres icke heller genom att en tandläkare beklagar sig hos justitiekanslern, att inte lagen ger honom möjlighet att få en tandtekniker dömd till mera än 1,500 kronors böter om året.

Man torde snarare komma sanningen närmare, om man resonerar som »Dagens Nyheter» gjorde i ett nummer i början av 1923, då den skrev: »— — — Här skall emellertid inte fällas någon dom i striden mellan tandläkare och tekniker. Det kan vara nog med att påpeka att man *kan* se saken även från andra synpunkter än den högst kvalificerade kårens och att allmänheten kanske inte haft *enbart* olägenheter av den illojala trafiken.
— — —»

Och allmänheten *ser* verkligen saken från en annan synpunkt än vad de leg. tandläkarna göra. Allmänheten vill ha en tandvård till så rimliga priser, att den inte, bildligt talat, behöver gå från hus och hem, därför att tänderna skola lagas. Och allmänheten vill också ha rättighet att gå till en tandvårdare, som ger den ett gott arbete, även om han icke tagit studentexamen med därpå följande 3-årig kurs vid tandläkareinstitutet.

Med stöd av vad sålunda anförts få vi vördsamt hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa skyndsamt utredning, huruvida och under vilka former kompetenta och kvalificerade tandtekniker kunna erhålla legitimation att utföra tandvårdsarbete.

Stockholm den 21 januari 1924.

Carl Boberg.

Gustav Rosén.

I motionens syfte instämma:

<i>Jöns Pålsson.</i>	<i>Karl Andersson,</i> Eliantorp.	<i>Elof B. Andersson.</i>
<i>Joh. Johanson,</i> Friggeråker.	<i>Nils Ant. Nilsson.</i>	<i>August Johansson.</i>
<i>Ernst Svenson,</i> Eskhult.	<i>Alexander Nilsson.</i>	<i>Olaus Pettersson.</i>
<i>G. W. Hansson.</i>	<i>Nils Persson.</i>	<i>August Ljunggren.</i>
<i>E. Svänsson.</i>	<i>Erik Abrahamsson.</i>	<i>Ernst Åström.</i>
<i>Ernst Lundell.</i>	<i>N. A. Bondeson.</i>	<i>M. Svensson.</i>
<i>Gust. Nilsson.</i>	<i>Per Gustafsson.</i>	<i>Carl Johansson.</i>
<i>Joh. Carlsson.</i>	<i>Albin Andersson.</i>	<i>Per Norin.</i>
<i>Isak Svensson.</i>	<i>A. O. Frändén.</i>	<i>Ernst Jonsson.</i>
<i>Ing. Bergman.</i>	<i>L. Tjällgren.</i>	<i>Edw. Larson.</i>
<i>C. I. Asplund.</i>	<i>A. Björkman.</i>	<i>J. Bergman.</i>
<i>G. A. Larsén.</i>	<i>Herman Rogberg.</i>	<i>Oscar Ericson.</i>
<i>K. J. Gustafsson.</i>	<i>Gustaf Strömberg.</i>	<i>Carl Schedin.</i>